

Angelo Lion, St. Dominikus og Frans av Assis, første halvdel af 1600-tallet.

en træghed, men en *katharsis* som Agamben formulerer det i *The Coming Community*. «Den er en aktivitet, hvori spørgsmålet om *hvordan* fuldstændigt har erstattet spørgsmålet om *hvad*; hvori det formløse liv og den uoplivede form falder sammen i en *livs-form*. Arbejdet i denne bog bestod i at udstille denne inaktivitet.»²

I den eksperimenterende brug sætter vi igen livet på spil. Livet er ikke kun noget vi lever som en sum af oplevelser. Vi tager livet på os i al sin komik og tragik. Queneaus figurer leger samtidig med at de tager livet alvorligt. Det opfindsomme består i at det som bruges forbliver intakt samtidig med at vi deaktiverer det indefra.

I det moderne forbrugssamfund kan vi kun forbruge, altså konsumere og ikke længere blot bruge og anvende. Den frie brug, herunder forfatterens leg med roller og karakterer, har affiniteter til legen og spillet som en sfære hvori brugen af tingene finder sted uden at falde sammen med en nyttebaseret konsumtion. I den frie brug (eller spillet) gøres ting på den ene side uvirksomme og på den anden side sættes de i nye fortolkningssammenhænge. Livs-formen er aldrig formløs og hvis flygtningen eller immigranten inkarnerer en politisk etos, er det fordi han i al sin nøgenhed og udsathed bekræfter sin muligheds karakter og i det land hvor han kommer frem, fortolker sig selv ind i nye former og mulige fællesskaber.

AFLÆRING

Livs-formen kan læses som Agambens alternativ til den biopolitiske administrering af livet. Der er ikke tale om en altomstyrtende samfundsomvæltning, men om at iværksætte strategier for nedbrydning af forholdet mellem magt og liv. Det er aktiviteten af livsmåder for denne nedbrydning Agamben betragter som en mulig udvej. Det er *måden* vi handler på, med hvilken etos og hvilken indstilling der bestemmer forholdet mellem regel og liv. Det handler ikke om at leve uden regler, men løbende forme regler og normer gennem en undersøgende praksis der udvikler os selv fordi det udvikler et kritisk og undersøgende forhold til normer og værdier.

I dag kan vi se en lige linje fra den protestantiske etik over industrisamfundets arbejdetik og frem til kapitalismens krav om selvrealisering. Men det som styrer denne tendens er ikke en udvikling af selvet, men individets magt over tingene.

Hvad er modbegrebet til at have magt over tingene hvis ikke *afmagt*? Ikke det

perfekte (biopolitiske) menneske, men det fejlbarlige menneske. Ikke hyperaktivitetens jagt på fiktive mål, men den langsomme tøven der gradvis udruger erfaringens æg og dermed sigtbarheden for nye ideer.

Den danske sygehuspræst Preben Kok skriver i *Skæld ud på Gud* at erkendelsen af egne grænser er afgørende for et menneskes udvikling.³ Den særlige sigtbarhed for nye ideer kommer når vi stopper op, når vi lægger vores egne kompetencer og klogskab på hylden og forsøger at se tingene fra helt andre perspektiver. Forandring og udvikling handler derfor ikke om en uendelig udvikling af konstant aktivitet og kursusvirksomhed, men om at lære forvandlingens sted at kende mellem den grænsesprængende lidenskab og den grænsesættende erkendelse. På én gang eksperimenterende lidenskab og en erkendelse af egne grænser, at anskue det levende arbejde som en læringsproces for liv, der medfører et forpligtende forhold til ens omgivelser, flytter egne grænser og som sætter os selv i spil på nye måder i vores arbejde.

Det som må lede dette spil er selve nysgerrigheden med alt hvad det indebærer af forsigtig tøven og en fortsat prøven. At tage opgaven på os betyder at vi tager vores eget liv alvorligt idet vi gransker vores egne værdier i forhold til vores praksis eller organisationen vi står i forhold til. Denne vanskelige men nødvendige selvrefleksivitetsproces skærper vores evne til dialog samt øger sigtbarheden for nye idéer.

LEGEN OG DOVENSKABEN

Det franciskanske praksisideal, legen som frigørende impuls, revolten mod lønarbejdet, dagdrivervdyden og den eto-poetiske livskunst er alle eksempler på livs-formens frie brug, der tager livet alvorligt og skaber livs-former baseret på livet uden opgave, uden projekt. I et liv båret af lidenskab og brændende erfaringer stemples de oprørske digtere eller originale livskunstnere ofte som flygtninge og tabere i deres eget land – de gør ikke tjeneste mere. Men på fortabelsens ensomhedsvej åbner der sig måske over dem en anden himmel.

I sin bog *Fria Andar. Essäer om det antända livet* skriver den svenske forfatter Ulf I. Eriksson om alternative livs eksperimenter som modvægt til præstations-samfundet. Forfatteren Vilhelm Ekelunds livssyn og frihed beskriver han som en «vandrende ånd» der tilbyder sig selv under en udsat åben himmel: «Sälva det 'männliga' skabendet är att ställa sig öppen, göra sig tom; bli mottagande.»⁴ Ekelund

iværksatte en «moralisk utopi», der vender sig bort fra præstations-samfundets hysteri. Livs-formen hinsides præstationsprincippet betragter livet som en stadig begyndelse. Hvert øjeblik er ladet potentialitet. For Agamben skal man dog ikke forveksle liv og digtning, ej heller isolere dem fra hinanden, men insistere på livs-formen som intimitet, en ny eksperimenterende form for fællesskab og ikke først og fremmest identifikation.

Maria Gripes bøger om Hugo og Josefin er ikke bare en hyldelse til det legende menneskes flugt fra hverdagslivet, men ser «leken som en befording for det praktiske liv og verkar som en positiv faktor i kampen for alvor».⁵ Legen er ikke ornament, men selve præstationens ophav. «Leken indfører i tillvaron en fri rörelse, som är sitt eget mål och medel».⁶ Eriksson citerer Schiller der siger at mennesket er først helt menneske når han leger. Legen balancerer mellem den legefule selvbejelse, et liv i hvad man kunne kalde surrealisternes «begærets nu» og legen som klogskab der reproducerer en undertrykkende virkelighed på et andet plan. Emil fra Lönneberg der også kaldes «den duktige gossen» kvalificerer sig med sine ballader til voksenverden. Emil er underkastet et initiationsritual med styrke og udholdenhedsprøver hvor han skal bevise, det vil sige underkaste sig, inden indvielsen i fællesskabet kan bevilges. Heroverfor står barnets rene leg hvor alle hierarkiske principper forsvinder, det gælder den seksuelle organisation og den politiske.

I Paul Lafargues *Retten til dovenskaben*, der i dag fremstår som et over hundrede år gammelt stridskrift (udgivet i 1880), men som i sit forsøg på at gendrive «retten til arbejde» er en ung bog, en profetisk bog. Med sin uforsonlige kritik af det fordømte lønarbejde og sin naive hyldelse til dovenskabens dyder og det uskyldrige dagdrivervliv henvender den sig ikke til borgerne, men til det arbejdende menneske med et overdrevent begær efter arbejde. Proletarens krav om færre arbejdstimer er en misforståelse. Hvad det gælder om er at forbyde arbejdet!

Bogen blev efter bolsjevikernes revolution en bestseller. Eriksson understreger at Lafargues projekt ikke var en ny enfoldig rousseauisme, men at forvandle dovenskaben til kunstens og eftertankens og glædens og det gode livs uundgælige forudsætning. Altså, dovenskab skal ikke vurderes ud fra hvor mange timer man tilbringer på arbejde og hvor mange enheder man producere, men ud

fra meningsfuldheden af ens arbejde. Når mange danskere som følge af implementering af effektiviseringsnormer, herunder krav om dokumentation og kontrol, kun udfører det arbejde der kan dokumenteres og kontrolleres, er det ikke et udtryk for dovenskab, men fordi man ikke kan engagere sig i den store ophobning af meningsløst arbejde.

LIVS-FORMEN SOM KRITISK ETOS

For Agamben befinner revolten og modstanden sig altid i et forhold til magt, regler og statens suverænitet. Revolten kan ikke isoleres i en hellig kerne, men forpligter sig på at tage de eksisterende rammer alvorlige og transformere dem indefra. Ifølge Agamben var det netop det Paulus gjorde da han appellerede til sit folks ånd og indstilling når de skulle kæmpe for deres frihed og ikke se loven i sig selv som en hindring. Paulus' berømte ord fra det første korinterbrev lyder: «Var du træl, da du blev kaldet, så tag dig ikke af det – men har du også mulighed for at blive fri, så benyt dig hellere af det – for den, der blev kaldet til at høre Herren til, mens han var træl, er Herrens frigivne.» (1 Kor 7:19–23). Det er på denne tærskel mellem regel og liv at Agamben ser livs-formens potential og livs-formen bliver navnet på det møde hvor nyt liv tager form, en ny værdi. Livs-formen er hverken revolten som social bevægelse (kommunistpartiet) eller den mikrosociale intensitets omstyrkelse men en kritisk etos. Ikke en væbnet revolution men et «væbnet nærvær».

Som sådan er også livskunsten her som livs-formen et anliggende hvor individets omsorg for sig selv udtrykker frihedens praksis. Friheden handler om vores relation til andre, som vi kun kan varetage ordentligt, når vi varetager omsorgen for os selv, når vi reflekterer over det, vi gør, og over vores forhold til os selv og andre igennem det, vi gør. Dette er livs-formens kerne: At betragte etikken som den reflekterende form, som friheden antager. Kun sådan kan vi på én og samme tid stå i forhold til de eksisterende værdier (former) og deaktivere dem indefra.

© norske LMD

1 Giorgio Agamben, *The Highest Poverty. Monastic Rules and Form-of-life*, Stanford University Press, 2013.

2 Giorgio Agamben, *The Coming Community*, University of Minnesota Press.

3 Preben Kok, *Skæld ud på Gud*. Informations forlag, København, 2008.

4 Ulf I. Eriksson, *Fria andar. Essäer om det antända livet*, Symposium, 1990.

5 Eriksson, se over.
6 Eriksson, se over.